

L'AVICOVÝ A PRAVICOVÝ RADIKALIZMUS V SÚČASNOM TALIANSKOM STRANÍCKOM SYSTÉME

Patrizia Prando*

RESUME

This paper analyses the present situation of Italian party system and characterises the influence of left-wing and Right radicalism on political dynamics between parties and movements. In the first part the author presents the evolution of Italian party system from the beginning of the monarchical state to the development of republican institutions. In the second part the author analyses the left-wing and Right radical parties and movements in Italy in the context of the present Italian politics. The final part defines the political relevance of radicalism in the functioning of the new bipolar dynamics centre-left/centre-right.

KEY WORDS: *Italian party system, Italian political system, transformism, radical political parties and movements, bipolar system*

RESUMÉ

Štúdia prezentuje aktuálny stav talianskeho stranického systému a analyzuje, ako ľavicový a pravicový radikalizmus ovplyvnili (a dodnes ovplyvňujú) fungovanie politickej dynamiky medzi jednotlivými stranami a hnutiami. V prvej časti sa autorka zameriava na vývoj talianskeho politického systému od vzniku unitárneho monarchistického štátu až k jeho rozvoju, t. j. smerom k republikánskej reformácii. V druhej časti sa venuje osobitnej analýze ľavicových a pravicových radikálnych síl v Taliansku v kontexte stranického systému a vo vzťahu k súčasným politickým udalostiam. V závere objasňuje politický význam radikálnych síl v rámci nového bipolárneho systému „stredopravica“-„stredolavica“.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: *taliánsky stranický systém, taliansky politický systém, transformizmus, radikálne strany a hnutia, bipolárny systém*

Od transformizmu k transformácii

Vývoj talianskeho politického systému na konci dvadsiateho storočia a na začiatku tretieho tisícročia priniesol relevantné zmeny, ktorých podstata je až dodnes predmetom diskusií – najmä pokiaľ ide o správne fungovanie

---

* Patrizia Prando, Dott. ssa, PhD. pôsobí ako odborná asistentka na Katedre politológie Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, patrizia.prando@umb.sk.

mechanizmov demokratických inštitúcií. Najvýznamnejšou otázkou sa stala strata základných hodnôt autentickej demokracie, v ktorej sú občania aktívnou súčasťou *res publica*.

V prípade Talianska (no nielen tam) je občan zapojený do reálneho politického systému iba v čase konania volieb (parlamentných, regionálnych, miestnych a v súčasnosti i európskych). Táto situácia je spôsobená tým, že v súčasných demokraciách sa politická a volebná súťaž realizuje exkluzívne medzi politickými stranami, ktoré si stále zachovávajú významnú rolu v každom demokratickom režime. Ak chce skupina občanov ponúknuť niečo nové ako alternatívu voči existujúcej realite, má možnosť dosiahnuť určitý úspech iba vtedy, keď sa z nej vytvorí politická strana so všetkými svojimi charakteristikami. Dejiny talianskeho stranického systému nám ponúkajú zaujímavú rôznorodosť jednotlivých tendencií, ktoré však – vo svojej forme a podstate – naplno nedokázali na politickej scéne prezentovať ozajstnú inováciu (Pasquino, 2002).

Ak analyzujeme politickú históriu talianskeho kráľovstva a od 2. júna 1946 republiky, môžeme si všimnúť, že pri vzniku zjednoteného štátu bolo najväčším problémom garantovať stabilitu a jednotu novovzniknutej krajiny. Taliansky štát bol vytvorený spojením viacerých realít – geografických, politických, kultúrnych, sociálnych a ekonomických – navzájom hlboko rozdielných, a to predovšetkým na osi sever-juh¹. V politickom systéme kráľovstva prvé strany ešte nenadobúdali charakteristiky dnešných moderných strán v dôsledku toho, že v tom období (máme na mysli obdobie druhej polovice devätnásteho storočia) ešte neexistovala jasná dialektická súťaž na ideologickej báze – t. j. dynamika ľavica - pravica. Okrem toho známa politická prax transformizmu, ktorú začal aplikovať premiér tzv. „historickej ľavice“ **A. Depretis** (od roku 1876), sa stala v nasledujúcich rokoch, až do začiatku **Mussoliniho** fašistickej diktatúry, súčasťou bežného fungovania demokratických inštitúcií. Transformizmus bol legitimizovaný tým, že nový taliansky štát potreboval stabilitu vo vláde a v parlamente. Aby sa dosiahol tento cieľ, mali byť zmiernené ideologické konflikty medzi stranami a uspokojené rozličné požiadavky každej skupiny. Takýmto spôsobom sa transformovali strany podľa jednotlivých situácií alebo záujmov, radikálne časti politického systému však nenachádzali priestor a začali

---

¹ Pokiaľ ide o výskum regionálneho rozvoja a organizáciu verejnej správy v európskom kontexte, porov. (Králik, 2007; Uhlerová, 2009).

strácať svoju podstatu.

Chýbajúca správna dynamika ľavica - pravica viedla k vytvoreniu takého typu reprezentatívnej demokracie, v ktorej občania ešte nemali dostatočné politické vedomie na to, aby mohli rozhodnúť, kto by mal zastupovať ich vôľu. Navyše, dvadsaťročné fašistické režimu dokázalo, že talianske demokratické inštitúcie neboli z hľadiska ideologickej a kultúrnej podstaty na úrovni vládnucej triedy adekvátne silné. Tragédia druhej svetovej vojny však na druhej strane prispela k vytvoreniu antifašistických síl, medzi ktorými nachádzame nové revolučné vízie európskej spoločnosti (európski federalisti) a výraznejšie demokratické predstavy, aplikovateľné vo vtedajšom štáte.

Napriek prítomnosti nových politických a ideologických tendencií charakterizovali tzv. prvú Taliansku republiku (1946 až po začiatok deväťdesiatych rokov 20. storočia) tradičné politické strany a hnutia, ktoré začali opätovne dominovať nad celým politickým systémom. Stranícke dejiny daného obdobia prezentujú zvýšenú prevahu strán stredy, ktoré boli fakticky stále súčasťou vlády. Ako potvrdzujú talianski politológovia **G. Sartori** a **G. Pasquino**, v tomto type systému, „blokovaného v strede“, boli radikálnejšie časti extrémnej ľavice a pravice sústredené na navzájom opačných póloch. Táto tripolárna dynamika – stred, extrémna ľavica a extrémna pravica – bola anomálna, keďže extrémne strany a hnutia boli protisystémové a antidemokratické (neofašisti a komunisti), nebolo teda možné ich zaradiť do riadenia demokratických inštitúcií. Ich cieľom nebolo vládnuť (prostredníctvom slobodných a demokratických volieb), ale vytvárať prekážky samotnému systému a uspokojovať svoje vlastné záujmy. Z tohto dôvodu dokázali strany stredy kontinuálne udržiavať moc a zmierňovať ideologické rozdiely. V dôsledku toho radikálne sily ľavice i pravice využívali ich tzv. „potenciál vydierania“ voči demokratickému systému, aby boli určitým spôsobom súčasťou systému, aj keď stáli proti nemu (v tejto súvislosti môžeme spomenúť ako príklad tzv. červený a čierny terorizmus sedemdesiatych rokov 20. storočia v Taliansku, v ktorých extrémne ľavicové i pravicové sily dospeli až k použitiu násilia).

Tieto extrémne krídla, ktoré stoja na okraji systému, no ktoré neustále vytvárajú hrozbu, v období od konca osemdesiatych rokov až po deväťdesiate roky minulého storočia, začali proces relevantných zmien a reforiem v ich ideologickej koncepcii a princípoch. V prípade talianskych ľavicových síl spôsobil vnútornú krízu pád Berlínskeho múru a prosovietskych režimov v Strednej a Východnej Európe. Práve v čase týchto historických mílnikov sa

Ľavica rozčlenila na umiernenú a radikálnu časť. Aj pravicové sily začali v priebehu deväťdesiatych rokov hľadať novú cestu smerom k demokratickému systému (Koper, 2003). Podobne, ako v ľavici, aj v prípade radikálnej pravice môžeme konštatovať transformačný proces delenia na sily, ktoré akceptujú demokratické princípy a na tie, ktoré ostávajú na pôvodných protisystémových pozíciách.

V súčasnosti sa snaží tzv. druhá Talianska republika (t. j. obdobie od začiatku deväťdesiatych rokov až dodnes) rozvinúť systém bipolárnej dynamiky (stredoľavica a stredopravica), aby eliminovala fragmentáciu malých politických strán. S vytvorením veľkých koalícií začali extrémne krídla postupne strácať ich podstatu a význam, a najmä podporu občanov, ktorí dokázali oceniť nový a z ich pohľadu i jasnejší bipolárny systém. Napriek tomu je potrebné špecifikovať, že v talianskom prípade hovoriť o bipolárnom systéme neznamená, že jestvujú len dve hlavné strany, ako napríklad v Spojených štátoch amerických alebo vo Veľkej Británii. Ide o systém, ktorý sa neustále mení a v ktorom je ešte stále mnoho strán, ktoré prekážajú pri efektívnej realizácii bipolárneho projektu. Napriek existencii extrémnych síl na oboch póloch nejde o veľké a masové hnutia, ktoré by mohli ohroziť demokratický systém – neboli úplne eliminované, ale ostali na okraji občianskej spoločnosti. Ozajstnú a konkrétnu prekážku však môžu predstavovať radikálne sily (Morlino – Tarchi, 2006).

Radikálne ľavicové a pravicové sily v súčasnom straníckom systéme Talianska

Je zaujímavé všimnúť si podstatu termínu radikalizmu v kontexte súčasných talianskych politických strán. Ako sme uviedli vyššie, nový bipolárny systém reflektuje súťaž medzi stredoľavicovou a stredopravicovou koalíciou, aj keď vo volebnej súťaži ostávajú ďalšie politické strany a hnutia, ktoré sú mimo týchto koalícií. Z tohto dôvodu nemôžeme definovať taliansky bipolárny systém ako „čistý“, a to najmä kvôli prítomnosti množstva malých politických síl. Anomália tohto systému spočíva v tom, že koalície nie sú homogénne a majú v ich vnútri radikálnejšie tendencie a požiadavky. V predčasných voľbách v apríli 2008 sme mali možnosť zaznamenať vývoj a zmenu v dvoch hlavných koalíciách, a to práve v súvislosti s ich radikálnymi krídlami.

Stredopravicové zoskupenie strán pod vedením **S. Berlusconiho** s novým názvom *Popolo della libertà* (v slov. Ľud slobody, PdL)² porazilo stredoľavicové a ľavicové sily, ktoré v období vlády premiéra **R. Prodiho** prešli vnútornou krízou. Táto kríza viedla k vytvoreniu novej politickej stredoľavicovej strany *Partito Democratico* (v slov. Demokratická strana, PD), jej súčasťou sa však nestala radikálna ľavica. Vo volebnej súťaži v apríli 2008 sa Demokratická strana nespojila s radikálnym krídlom práve preto, aby sa vyhla chybe **Prodiho** vlády, ktorá nebola schopná udržať všetky ľavicové sily v jednom a homogénnom politickom zoskupení. Je zreteľné, že hnutie **S. Berlusconiho** získalo dôveru občanov aj v dôsledku chýbajúcej nejednotnosti a jasnej vízie v ľavicovom spektre – to ukázalo svoju slabosť v riešení viacerých otázok domácej, ale i zahraničnej politiky. Táto nestabilná situácia vo vnútri ľavice bola spôsobená prítomnosťou strán a hnutí tzv. „radikálnej ľavice“, ktoré vytvárali prekážky **Prodiho** vláde ako celku. Z týchto dôvodov sa súčasná Demokratická strana rozhodla politicky nespolupracovať s touto „problematickou“ časťou predchádzajúcej vlády (Ignazi, 2008).

Projekt súčasného premiéra **S. Berlusconiho** vytvoriť jednotný pól stredopravice bol z hľadiska výsledkov ostatných volieb nepochybne úspešný³. Jednotné a stabilné stredopravicové zoskupenie dalo občanovi z pohľadu hodnôt, princípov, programov a homogénnosti jednotlivých strán a ich tendencií, ideu dohody, konsenzu a harmónie. Ľavicové sily, naopak, vo volebnej súťaži nepresvedčili o tom, že dokážu byť rovnocennými súpermi dnešnej stredopravice. (To však neznamená, že výsledok volieb je ukazovateľom miery zásluh jednej či druhej strany, resp. koalície). Sklamanie občanov voči stredoľavici, a hlavne voči radikálnej ľavici, spôsobilo totálnu prehru jej síl (máme na mysli síl radikálnej ľavice) – dôkazom tejto prehry je fakt, že nezískali ani jedno kreslo v parlamente.

---

² Pôvodný názov Berlusconiho koalície bol *Popolo delle libertà* (v slov. Ľud slobôd). Od marca 2009, kedy vznikla nová jednotná stredopravicová strana (a nie koalícia) *Popolo della libertà* (v slov. Ľud slobody), sa uvádza v jednotnom čísle (t. j. slobody, nie slobôd).

³ Osobitným prípadom, ktorý pomohol (už druhýkrát) vyhrať Berlusconiho voľby a o ktorom sme sa v našom príspevku nezmienili, je manipulácia. „K manipulácii dochádza v prípade Berlusconiho prejavov na úrovni témy, najmä ponúkaním čiastkovej informácie, teda nie vo svojej celistvosti, ale vo vyselektovanej forme. Ide, povedané spolu s politológom N. Bobbiom – o tzv. princíp deformácie a čiastkovosti informácie či témy. Tento spôsob má nepochybne blízko k insinuácii, teda k použitiu vedomej lži na presvedčenie adresáta“ (Šuša, 2004, s. 98).

Pokiaľ ide o vplyv radikálnych krídel v ľavici i v pravici talianskeho stranického systému, je potrebné objasniť, že fenomén radikalizmu sa odlišuje od extrémizmu, aj keď je často tento výraz chybné používaný ako synonymum. Ako sme už uviedli, extrémne tendencie oboch pólov v talianskom prípade nemajú medzi občanmi výraznú podporu, predovšetkým v prípade extrémnej pravice (dnešné neofašistické strany a hnutia). Extrémizmus môžeme charakterizovať ako negatívny fenomén, ktorý označuje model politického činu, správania a politickej orientácie (na doktrínálnej úrovni) jednej strany alebo jedného hnutia odmietajúci pravidlá hry demokratickej politickej komunity. Ide o protisystémové strany mimo politického systému a jeho štruktúr, ktoré neuznávajú ciele, hodnoty a inštitúcie politického života a chcú ich absolútne zmeniť. Politické vzťahy považujú za radikálne alternatívy, nerešpektujú kompromis, neakceptujú rokovania/dialóg, snažia sa dosiahnuť ciele ihneď, neexistuje pre nich parciálnosť, resp. postupnosť krokov (vzťah všetko a hneď). Z týchto dôvodov sa pojem extrémizmus svojou sémantikou približuje k pojmu radikalizmu.

V tomto kontexte je potrebné pripomenúť, že radikalizmus bol heterogénnym hnutím ideí, ktoré vzniklo v Anglicku na konci osemnásteho storočia a ktoré sa neskôr rozšírilo do kontinentálnej Európy. Cieľom tohto hnutia bolo začať proces radikálnych zmien v politickom usporiadaní a vo viacerých oblastiach spoločenského života, odmietajúc pritom umiernené pozície a požiadavky. Fenomén radikalizmu sa zrodil v liberálnom hnutí, v ktorom radikáli reprezentovali ľavicový priestor a navrhovali politické reformy v radikálnom a rovnostárskom zmysle. Adjektívum „radikálny“ v súčasnosti používajú obidva póly, nie je teda striktné naviazaný len na ľavicu (Berti, 2004).

V tejto súvislosti sa teraz bližšie pozrieme na jednotlivé tendencie ľavicového i pravicového radikalizmu v súčasnom talianskom stranickom systéme.

Radikálna ľavica

Ide o politickú tendenciu, ktorá má pôvod v tzv. protisystémovej komunistickej ľavici marxistického typu. V priebehu dvadsiateho storočia zažila mnoho zmien vo svojej forme i v podstate. (Pripomeňme, že na konci minulého storočia sa celá európska ľavica „inovovala“, a to najmä z ideologického a teoretického hľadiska). V súčasnosti uprednostňujeme používanie termínu „radikálna ľavica“ namiesto „extrémna ľavica“, aby sa jednoznačne zdôraznila

vzdialenosť fenoménu extrémizmu a jeho negatívnych konotácií.

Za ideologické komponenty súčasnej talianskej radikálnej ľavice môžeme považovať:

- laickosť (v zmysle sekulárnosť) štátu
- pacifistická vízia
- ekologické tendencie a požiadavky
- kritika imperializmu proti excesom kapitalizmu
- solidarita voči krajinám tretieho sveta a „slabým vrstvám“ vo všeobecnosti
- spojenectvo s hnutím antiglobalistov (*No-global*)

V predčasných parlamentných voľbách v roku 2008 reprezentovalo radikálnu ľavicu politické zoskupenie, ktoré vzniklo v decembri 2007 *La Sinistra Arcobaleno* (v slov. Ľavica – Dúha), zložené zo štyroch už existujúcich strán: *Rifondazione Comunista* (v slov. Komunistická obnova), *Partito dei Comunisti Italiani* (v slov. Strana talianskych komunistov), *Federazione dei verdi* (v slov. Federácia zelených) a *Sinistra democratica* (v slov. Demokratická ľavica).

Ideologickými základmi tejto „malej koalície“, ako by sme ju mohli definovať, boli komunizmus (v ich chápaní v inovovanej forme), demokratický socializmus, pacifizmus a ekologizmus.

Je zaujímavé zdôrazniť postupný vývoj týchto strán smerom k hnutiu *No-global* a kritiku aktuálneho globálneho ekonomického systému. Zdá sa, že tieto strany, s pôvodne komunistickou ideologickou a teoretickou bázou, stratili týmto spojenectvom svoju identitu a motiváciu činu – inými slovami povedané, nedokázali adekvátne inovovať svoje politické ciele, záujmy, hodnoty a princípy. Práve alianciou s antiglobalistami chceli dokázať výraznú podporu vrstvám na okraji spoločnosti a skupinám, ktoré sú z rôznych spoločenských a sociálnych dôvodov na okraji záujmu. Snažili sa vytvoriť si imidž alternatívnych strán a bojovať nielen o priazeň ekonomicky slabých vrstiev (imigranti, cudzinci, sociálne slabé rodiny, robotníci atď.), ale aj tzv. „iných“ menšín (homosexuáli). Pokiaľ ide o otázku homosexuality, radikálna ľavica začala nastoľovať témy ako sú práva gayov (manželstvá, adopcie detí pámi rovnakého pohlavia, uznanie statusu rodiny pre homosexuálne páry a pod.). Ďalšou „etickou“ agendou boli slobodné rozhodovanie žien v prípade umelého prerušenia tehotenstva, podpora rodinám, ktoré nežijú v manželskom zväzku, projekt asistovanej reprodukcie, či otázka eutanázie (tu nastal výrazný spor medzi ľavicou a pravica v prípade nevyliciteľne chorého pacienta, ktorý chcel

„dobrovoľnú smrť“ a v prípade osudu pacientky, nachádzajúcej sa 16 rokov v kóme, ktorej otec požiadal o odpojenie od prístroja).

Súčasná radikálna ľavicová však týmto konaním stratila svoj protisystémový charakter – dnes sa snaží zaradiť do existujúceho politického systému prostredníctvom „akceptovateľnejších“ princípov a cieľov na úrovni ideologicko-teoretického plánu. Imidž, ktorý nadobúda a ponúka, je založený na popieraní tradičných (univerzálnych) hodnôt a na obrane multikultúrnosti občianskej spoločnosti. Ako sme uviedli, jej ideologická podpora smeruje i k sekularizácii štátu (odstránenie náboženských symbolov z verejných priestranstiev a miest). Multikultúrna a antiglobalistická vízia radikálnej ľavice je v kontraste so zmyslom identity národnej kultúry a všetkých eticko-morálnych princípov tradičnej európskej spoločnosti. Domnievame sa, že strata komunistickej identity (spolu s pádom prosovietskych režimov) viedla k strate zmyslu samotného výrazu „identita“. Vlastná identita akoby už pre nich nemala svoj význam a akoby bolo potrebné hľadať iné dimenzie – nové motivácie existencie a pokračujúceho boja za novú spoločnosť.

Tieto strany radikálnej ľavice si zachovali zo svojej komunistickej minulosti (v tomto momente nie je jasné, či sa chcú od nej odbremeniť, alebo z nej oficiálne vychádzať) zmysel boja proti nefungujúcemu systému, aby dosiahli radikálne zmeny, ktoré povedú k ich „konečnému“ modelu spoločnosti. V súčasnosti však ide nepochybne „o boj s veternými mlynmi“, ktorý v kontexte domácej politiky nenachádza svoj priestor a praktický význam.

Od červenej minulosti sa v priebehu krízy **Prodiho** vlády postupne inovovali a nadobudli farbu dúhy (ešte raz pripomíname, že *arcobaleno* znamená v taliančine dúha). Tento symbol reflektuje zmysel nového boja za multikultúrnu spoločnosť v mene spolunažívania viacerých kultúr, národov a národností. Dúha však nadobúda aj konotáciu pacifistickej idey (ako symbol mieru) a idey diverzity (vo vzťahu k spomínaným homosexuálom). Používanie dúhy navyše reprezentuje efektívny vizuálny prostriedok, ktorý odzrkadľuje politickú víziu radikálnej ľavice (Ignazi, 2008).

Zbaviť sa pôvodných foriem boja je však nepochybne ťažké, čoho dôkazom sú ich tradičné manifestácie na námestiach, ktoré v dôsledku prítomnosti niektorých extrémnych elementov niekedy vedú až k prípadom otvoreného násillia (t. j. ku kontrastu ich deklarovaného pacifistického cieľa) – za všetky spomeňme napríklad summit G8 v talianskom Janove v júli 2001. Tieto prípady sú výsledkom chýbajúcej ideologickej a programovej bázy tohto typu

politických zoskupení reprezentujúcich príliš všeobecné idey, ktoré môžu byť vysvetľované dvojzmyselne, či niekedy presne opačne, ako boli mienené. „Viacfarebná“ vízia radikálnej ľavice, ako by sme ju mohli nazvať, neprezentuje efektívnu politickú alternatívu v dynamike ľavica - pravica. Jej princípy a ciele nie sú originálne (t. j. len ľavicové), napr. pacifizmus je fenoménom, ktorému vyjadruje podporu i katolicizmus a pod.

Keďže v otázkach praktickej domácej a zahraničnej politiky radikálna ľavica občanov nepresvedčila (aj v dôsledku chýbajúcej identity a jasného programu), sklamaní voliči odovzdali svoj hlas konkurencii, ktorá ponúkla stabilnejší imidž (Šuša, 2006), tým nechceme povedať, že lepší či stabilnejší program. Po prehre vo voľbách v roku 2008 sa *Sinistra Arcobaleno* rozpadla.

Kvôli neúspešným výsledkom druhého pokusu zjednotenia radikálnych ľavicových síl pri príležitosti volieb do európskeho parlamentu v roku 2009, vznikla tzv. *Federazione della Sinistra* (v slov. Federácia ľavice). Toto súčasné politické zoskupenie bolo oficiálne založené v júli 2009 na základe zlúčenia malej federácie strán, tzv. *Lista Anticapitalista* (v slov. Antikapitalistická listina), ktorá bola súčasťou volebnej súťaže do Európskeho parlamentu. Federácia ľavice v súčasnosti zahŕňa nasledujúce politické strany: *Partito della Rifondazione Comunista* (v slov. Strana komunistckej obnovy, PRC), *Partito dei Comunisti Italiani* (v slov. Strana talianskych komunistov, PdCI), *Socialismo 2000* (v slov. Socializmus 2000)⁴. Cieľom uvedenej radikálnej ľavice je zjednotiť všetky tendencie tohto prúdu a vytvoriť jednotný a stabilný ľavicový pól, nezávislý od stredoľavicovej Demokratickej strany. Pre túto federáciu strán je typický návrat starých tradičných symbolov socialistickej a komunistckej ľavice (kosák a kladivo) a červenej farby namiesto farieb dúhy, ktorá v roku 2008 nedokázala presvedčiť voličov.

Radikálna pravica

Fenomén súčasnej radikálnej pravice v Taliansku pochádza z extrémistického prúdu pravicových protisystémových hnutí, ktoré vznikli v období dvadsaťročnej fašistickej diktatúry **B. Mussoliniho** (Šuša, 2009). Pokiaľ ide o túto kapitolu talianskych dejín, je potrebné objasniť, že fašizmus nebol len tragickým výsledkom „chorej“ vízie jedného človeka – *Duceho* – ale

---

⁴ V čase založenia zahŕňala Federácia ľavice ešte jednu malú stranu, *Associazione 23 marzo "Lavoro-Solidarietà"* (v slov. Asociácia 23. marca „Práca-Solidarita“). Od 31. januára 2010 toto politické zoskupenie už nie je súčasťou federácie.

konečným výrazom ťažkej sociálno-ekonomickej situácie krajiny v medzivojnovom období. Na začiatku dvadsiateho storočia nedokázali byť talianske demokratické inštitúcie adekvátne silné, aby úspešne zabránili vzniku a šíreniu stavu všeobecnej nespokojnosti občanov. V situácii, keď sa strácala podstata základných demokratických princípov, protisystémové revolučné myšlienky nacistických a fašistických hnutí mali ľahkú cestu smerom k postupnému získavaniu totalitnej moci nad celou európskou spoločnosťou. V talianskom prípade ponúkla stabilnú alternatívu voči „demokratickému“ chaosu práve **Mussoliniho** silná osobnosť. Stav krízy univerzálnych hodnôt slobody, rovnosti a rešpektu diverzít viedol k rozvoju negatívnych ideológií a postojov, ktoré spôsobili pád demokracie v celej Európe a otvorili cestu pre devastujúce totalitné režimy. Antisemitizmus, rasizmus, xenofóbia, použitie násillia pri riešení každej domácej a zahraničnej otázky, absolútne odmietnutie dialógu a hľadania kompromisu, či ozbrojený boj proti nepriateľom reprezentujú len niektoré z charakteristík extrémistických pravicových hnutí nacistického a fašistického typu.

Extrémna a radikálna pravica majú spoločný pôvod v minulosti vojny a protidemokratických ideológií – dodnes zastupujú tie politické sily, ktoré mali kedysi reálnu výkonnú moc (fašistická diktatúra) a ktoré chcú opätovne získať a vybudovať ten istý model (totalitnej) spoločnosti. V tomto kontexte považujeme za potrebné zdôrazniť základnú diferenciu s radikálnou ľavicou, ktorá nemá obdobný model, z ktorého by mohla vychádzať (reálna diktatúra komunizmu totiž v Taliansku nikdy nenastala). Dnešná radikálna pravica si zachovala rovnaké myšlienky a projekty extrémnej neofašistickej pravice – s tým rozdielom, že v súčasnosti sa nedefinuje uvedenými adjektívami, pretože by sa nepochybne stala nepopulárnou, nehovoriac o tom, že by nemohla byť zákonom uznaná. V ostatných rokoch je viditeľná (najmä medzi mladými) tendencia podporovať nacistickú víziu, ide však väčšinou o malé násilné skupiny bez hlbšej ideologickej podstaty. Niektoré strany súčasnej radikálnej pravice chcú zasa nadobudnúť prijateľnejší imidž (z dôvodu ich vlastného politického prežitia) v demokratickej spoločnosti.

Medzi stranami, inšpirovanými neofašistickou ideológiou, môžeme spomenúť *Forza Nuova* (v slov. Nová sila), *Movimento Sociale Fiamma Tricolore* (v slov. Sociálne hnutie Trojfarebný plameň), *Fronte Sociale Nazionale* (v slov. Sociálny národný front), *Destra Nazionale* (v slov. Národná pravica) a *Azione Sociale* (v slov. Sociálny čin). Pripomíname, že posledne menovanú

stranu založila diktátorova vnučka **A. Mussoliniová** v roku 2003 a jej základnou ideológiou sa stal národný konzervativizmus s cieľom zachovať národnú identitu, tradíciu a suverenitu talianskeho ľudu. Okrem toho sa vyslovila za obranu tradičnej rodiny, kresťanských hodnôt Európy (napríklad vystúpila proti rozširovaniu Európskej únie) a proti ideám komunizmu. V parlamentných voľbách v roku 2006 sa *Azione sociale* (vtedy sa volala *Alternativa Sociale* – v slov. Sociálna alternatíva) spojila s ďalšími stranami vtedajšej stredopravicovej koalície *Casa delle libertà* (v slov. Dom slobôd), dnešná *Popolo della libertà*, ktorá medzičasom nadobudla status politickej strany. V dôsledku silných polemík a diskusií, týkajúcich sa jednotlivých kandidátov extrémnej pravice, táto strana nezískala dôveru občanov a ich podporu – výsledkom bolo, že **Mussoliniovej** strana sa nedostala do parlamentu. Po páde **Prodiho** vlády otvorila dialóg so stranou **G. Finiho** (ktorý je, mimochodom, dnes predsedom parlamentu) *Alleanza Nazionale* (v slov. Národná aliancia)⁵ – jedinou ozajstnou pravicovou stranou s demokratickými základmi a princípmi. V ostatných voľbách sa *Azione Sociale* stala súčasťou jednotného **Berlusconiho** stredopravicového projektu – *Popolo della libertà* a získala jedno kreslo v parlamente. Z toho vyplýva, že táto strana nezískala dôveru voličov a stala sa politicky marginálnou. V súvislosti s voľbami v roku 2008 je ešte potrebné spomenúť skupinu politických strán, združených pod názvom *La Destra* (v slov. Pravica), ktorá sa objavila mimo spomínaného **Berlusconiho** projektu. Práve z dôvodov chýbajúceho dialógu s demokratickou stredopravicou a „príliš radikálnymi“ ideami utrpela ťažký volebný debakel a nepostúpila do parlamentu. Ako vidíme z uvedených príkladov, strany a hnutia talianskej radikálnej pravice v súčasnosti nemajú podporu občanov, ktorí hľadajú stabilnejšie politické zoskupenia.

Zhrňme si teraz kľúčové programové idey talianskej radikálnej pravice:

- obrana idey národa a národného štátu
- národná identita, národná a európska kultúra (proti mimoeurópskym krajinám – napr. proti vstupu Turecka do EÚ)
- obrana hodnôt tradičnej rodiny (proti homosexuálnym partnerstvám a manželstvám) a ochrany života (boj proti interrupciám, eutanázii a pod.)
- obrana „štátneho náboženstva“ (proti rozvoju ďalších náboženstiev na pôde Talianska a Európy)

---

⁵ Politická strana *Alleanza Nazionale* ukončila svoju činnosť ako samostatná strana v marci 2009, kedy sa zlúčila s Ľudom slobody S. Berlusconiho.

V súčasnosti sa politické zoskupenie *La Destra* rozhodlo, že bude súčasťou **Berlusconiho** stredopravicovej politickej strany Ľud slobody, a to hlavne kvôli neúspechu a nedostatku podpory zo strany voličov v ostatných voľbách do európskeho parlamentu.

Záver

V súčasnom talianskom straníckom systéme nie sú strany a hnutia radikálnej ľavice a pravice schopné dosiahnuť volebný úspech a vládnuť tak krajine. Ich aktuálnou funkciou je ovplyvňovať politickú dynamiku medzi ľavicou a pravcou. Tieto dva protiklady postupne stratili svoju tradičnú podstatu a sú v procese vývoja a obnovy vo forme a v ideách. V talianskom prípade stredoľavicové a stredopravicové sily prevzali navzájom podobné programy a predstavy s cieľom získať čo najviac hlasov voličov. Jedinou oblasťou, v ktorej dnes vidíme rozpor, sú témy etiky a náboženstva. Vyzerá, že oba póly chcú odvrátiť pozornosť občanov od ozajstných problémov krajiny (ekonomické a sociálne otázky, najmä v čase súčasnej ekonomickej krízy). Radikálne krídla oboch pólů majú tendenciu využívať obdobia kríz a nedôvery občanov voči politike a ponúkajú sterilný model boja bez konkrétneho zmyslu. Aktuálna situácia v tomto smere nie je odlišná od tej, ktorá bola typická pre tzv. prvú republiku – s tým rozdielom, že dnes medzi týmito krídlami neexistujú teroristické ozbrojené konflikty. Radikálna ľavica a pravica podporujú stredoľavicové a stredopravicové zoskupenia podľa ich jednotlivých požiadaviek, ktoré pre nich môžu realizovať.

Ako sme ukázali, taliansky bipolárny systém v súčasnosti nereprezentuje adekvátnu politickú dialektiku medzi ľavicou a pravcou, ich záujem sa postupne zredukoval namiesto politického konfliktu na konflikt etický.

Literatúra:

BERTI, B. 2004. Radicalismo. In BOBBIO, N. – MATTEUCCI, N. – PASQUINO, G.: *Il Dizionario di Politica*. Torino: UTET, 2004. ISBN 88-7750-879-5, s. 791-793.

CECCANTI, S. – VASSALLO, S. 2004. *Come chiudere la transizione. Cambiamento, apprendimento e adattamento nel sistema politico italiano*. Bologna: Il Mulino, 2004. 411 s. ISBN 88-15-90580-2.

Ferrero – Federazione Sinistra [online], Federazione della Sinistra, [cit. 9.2.2010] Dostupné na internete: <http://federazione sinistra.it/elettorale/>

- GRILLI DI CORTONA, P. – PASQUINO, G. 2007. *Partiti e sistemi di partito nelle democrazie europee*. Bologna: Il Mulino, 2007. 338 s. ISBN 978-88-15-12003-8.
- IGNAZI, P. 2008. *Partiti politici in Italia. Da Forza Italia al Partito democratico*. Bologna: Il Mulino, 2008. 141 s. ISBN 978-88-15-12530-9.
- Kol. autorov. 2001. *Storia contemporanea*. Roma: Donzelli, 2001. 685 s. ISBN 88-7989-345-9.
- KOPER, J. 2003. *Mechanizmy vzniku moderného politického systému*. Zvolen: Bratia Sabovci 2003, 145 s. ISBN 80-89029-67-1
- KRNO, S. 2006. *Typológia politických strán*. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2006. 176 s. ISBN 80-8050-940-9.
- KRÁLIK, J. 2007. *Samospráva a jej miesto v politickom systéme*. Banská Bystrica: UMB, 2007. 175 s. ISBN 978-80-8083-386-2.
- KULAŠIK, P. 1999. *Socializmus. (Antológia textov zo socializmu)*. Banská Bystrica: UMB, 1999, 278 s. ISBN 8080552339.
- Manifesto ufficiale della destra italiana* [online], Destra radicale, [cit. 11.2.2010] Dostupné na internete: <http://destraradicale.it>
- MORLINO, L. – TARCHI, M. 2006. *Partiti e caso italiano*. Bologna: Il Mulino, 2006. 272 s. ISBN 88-15-11049-6.
- PASQUINO, G. 2002. *Il sistema politico italiano*. Bologna: Bononia University Press, 2002. 236 s. ISBN 88-7395-000-0.
- PRANDO, P. 2005. Idea integrovanej Európy z teoretického hľadiska Európskeho federalistického hnutia. In *Aktuálne problémy teórie medzinárodných vzťahov a teórie politiky*. Banská Bystrica: UMB, 2005. ISBN 80-8083-209-9, s. 43-53.
- PRANDO, P. 2006. Stredopravicová versus stredolavicová koalícia v Taliansku pred parlamentnými voľbami 2006. In *Politické vedy*, roč. IX, 2006, č. 3. ISSN 1335-2741, s. 100-120.
- RANIOLO, F. 2002. *La partecipazione politica*. Bologna: Il Mulino, 2002. 260 s. ISBN 88-15-08301-4.
- ŠUŠA, I. 2009. *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre*. Brno: Tribun EU, 2009. 170 s. ISBN 978-80-7399-828-8.
- ŠUŠA, I. 2004. Jazyk politiky a Silvio Berlusconi (Sonda do politického prejavu). In *Analytické sondy do textu 1*. Banská Bystrica: Filologická fakulta UMB, 2004, ISBN 80-8055-944-9, s. 94-100.
- ŠUŠA, I. 2006. Persuazivnosť v kontexte talianskej politickej komunikácie. In *Analytické sondy do textu 2*. Banská Bystrica: Filologická fakulta UMB, 2006, ISBN 80-8083-184-X. s. 132-137.

VENERUSO, D. 2004. *Storia d'Italia nel Novecento*. Roma: Edizioni Studium, 2004. 583 s. ISBN 883823891X

UHLEROVÁ, M. 2009. Vybrané problémy sociálneho partnerstva vo verejnej správe. In *Decentralizácia a efektívnosť verejnej správy v podmienkach Európskej únie*. Banská Bystrica: UMB, 2009, ISBN 978-80-8083-836-2, s. 1-11.